

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA (4. - 5. SINIFLAR) ÖNERİLEN TUTUM VE ÖZ DEĞERLENDİRME ÖLÇME ARAÇLARININ GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Yrd. Doç. Dr. Ali ARSLAN

ZKÜ Ereğli Eğitim Fakültesi

Sadettin ŞAHİNER

Sinitli İlköğretim Okulu

Özet

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programında (4-5. Sınıflar) önerilen "sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği" ile "öz değerlendirme ölçeği" ile ilgili geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapmaktır. Çalışma betimsel bir çalışmadır. Tutum ölçeğine ilişkin veriler 204 ilköğretim 5. sınıf öğrencisinden, öz değerlendirme ölçeğine ilişkin veriler 140 ilköğretim 4. sınıf öğrencisinden elde edilmiştir. Ölçeklerin yapı geçerliği için faktör analizi yapılmış, iç geçerliği için düzeltilmiş madde-toplam korelasyonuna ve güvenirligi için de Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısına bakılmıştır. Çalışmanın sonunda, tutum ölçeğinin üç faktörlü yapıya, öz değerlendirme ölçeğinin tek faktörlü yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Her iki ölçeğin iç geçerliği ve güvenirligi yeterlidir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, ölçme araçları, geçerlik, güvenilirlik

A STUDY TOWARDS TO VALIDITY AND RELIABILITY OF ATTITUDE AND SELF ASSESMENT SCALE PROPOSED IN SOCIAL STUDIES CURRICULUM (4. -5. GRADES)

Abstract

The purpose of this study has been elicit the validity and reliability of "attitude scale toward social studies" and "self-assessment scale" proposed in social studies curriculum for 4.-5. grade. Descriptive method was used in this study. Data of attitude scale and self assessment scale were subsequently obtained from 204 five grade students and 140 forth grade students. Factor analysis was used for construct validity, corrected item total correlation for internal validity and, Cronbach alpha for reliability. As a result of this study, attitude scale and self-assessment scale were subsequently observed three factors and only one factor. Both scales have been internal validity and reliability.

Key Words: Social studies, measurement instruments, validity, reliability

Giriş

Öğrencilere istendik özelliklerin etkili bir şekilde kazandırılması eğitim programlarıyla olmaktadır. Eğitim programları, bir dersin öğretimine yönelik olarak yapılan ders içi ve ders dışı faaliyetleri içine alan öğretim programlarından oluşmaktadır. Ülkemizde okutulan bu öğretim programlarından bir tanesi de Sosyal bilgiler öğretim programıdır. Sosyal bilgiler, sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin bütünlüştürülmesidir. Sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, politika, psikoloji, din ve sosyoloji derslerinin sistematik hale getirilmesinin sağlar (Michaelis ve Garcia, 1996:2).

Sosyal bilgiler öğretim programı da öğrencileri sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaştırabilmek amacıyla yapılan okul içi ve okul dışı faaliyetleri kapsar. Öğrencilere istendik özelliklerin kazandırılmasında hedeflerin, içeriğin ve öğrenme yaşantılarının tasarlanmasının yanında öğrencilerin bu hedeflere ulaşım ulaşılamadıklarını belirleme faaliyetleri olan ölçme değerlendirme etkinliklerinin de tasarlanması önemli yer tutmaktadır. Ölçme işlemi, öğrencilerin öğrenme eksikliklerini gidermenin yanında öğretmenlerin öğrenciler hakkında karar vermelerine de yardımcı olur.

Okulların amacı öğrencilere bilgiyi paketler halinde sunmak değildir. Okullarda öğrencilerin temel bilgiler anlamlı bir şekilde edinmelerinin yanında bu temel bilgileri kullanma yolları, var olan bilgilerden hareketle yeni bilgi üretme yolları, kendi bilgi edinme süreçlerinin farkında olmaları ve bu süreçleri kontrol altına alabilme yolları öğretilir.

Yapılandırmacı anlayışla beraber sadece öğretim sürecinin sonunda ortaya çıkan ürün değil, aynı zamanda süreç içerisindeki etkinlikleri de değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu durum, süreci değerlendirmede başvurulabilecek performans değerlendirme, proje, portfolyo, rubrik, öz değerlendirme ve akran değerlendirme gibi alternatif yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamıştır (Anderson, 1998).

Öğrenme süreçlerinin farkında olan, bu süreçleri kontrol edebilen yani kendi kendine öğrenen öğrenciler yetiştirebilmek amacıyla öğrencilerin kendi kendini değerlendirmelerine (öz değerlendirme) fırsat verilebilir.

Öz değerlendirme, ilköğretim programlarında yer alan alternatif değerlendirme tekniklerinden bir tanesidir. Öz değerlendirme, öğrencilerin kendi yeteneklerini keşfetmelerine, kendi güçlü ve zayıf yönlerini tanımalarına yardımcı olur (Demirel, 2007:270). Öz değerlendirmeyle öğrenciler, çalışmalarının niteliği üzerine düşünürler, belli ölçütlerle karşılaştırırlar ve çalışmalarını yeniden düzenleyebilirler (Andrade, 2007) . Böylece öğrenciler kendi öğrenme süreçlerini kontrol altına alarak kendi öğrenme koşullarını, kendi standartlarını kendi içsel koşullarına uygun olarak ayarlayabilen bireyler haline gelebilirler.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (4. - 5. Sınıflar) Önerilen Tutum ve Öz Değerlendirme Ölçme Araçlarının Geçerliliği ve Güvenirliği Üzerine Bir Çalışma

Öğrencilerin öğrenme alanları sadece bilişsel hedeflerle sınırlı değildir. Öğrenciler okulda bilişsel özelliklerin yanında duyuşsal ve devinişsel özellikleri de planlanmış etkinlikler yoluyla kazanırlar. Duyuşsal alan özellikleri içerisinde ilgiler, tutumlar, inançlar ve güdüler yer alır. Tutum, belirli nesne, durum, kurum ya da diğer insanlara karşı öğrenilmiş, olumlu ya da olumsuz tepkide bulunma eğilimi olarak tanımlanabilir (Tezbaşaran, 1976:1). Öğrencilerin derse karşı tutum düzeylerinin belirlenmesi amacıyla tutum ölçekleri kullanılmaktadır.

Ölçme araçlarından elde edilen sonuçların öğrenmeyi biçimlendirme ve karar verme amacıyla sağlıklı bir şekilde kullanılabilmesi için güvenilir ve geçerli sonuçları vermesi gerekir. Bir gruba veya bireye uygulanan ölçme araçlarının aynı koşullar altında benzer sonuçları vermesi beklenir. Güvenirlik, bir ölçme aracının ölçme sonuçlarındaki kararlılık derecesi olarak tanımlanabilir (Özgüven, 1999:83). Ölçüm sonuçlarının güvenirliliğine 0-1 arasında değişen korelasyon katsayısı ile karar verilir.

Öğretim ortamlarında kullandığımız ölçme araçları ile elde edilen sonuçların gerçeğe yakın olmasının yanında amacımıza uygun olup olmadığı da önemlidir. Amacımıza uygun olmayan ve bu yönde doğru bilgi vermeyen ölçme araçları ile elde edilen verilerin kullanılması alınacak kararların da sağlıklı olup olmadığını etkiler. Ölçme araçlarının ölçmek istenen özelliği ölçme dereceleri geçerlik olarak tanımlanabilir (Özçelik, 1998:42).

Ülkemizde eğitim programlarının ölçme değerlendirme ögesi boyutuna ilişkin yapılan çalışmaların öğretmenlerin ölçme araçlarına ilişkin sahip oldukları bilgi düzeylerinin, bu ölçme araçlarını kullanma sıklıklarının ve ölçme değerlendirme işlemi yaparken karşılaşmış oldukları sorunların belirlenmesi ağırlıklı olduğu gözlenmektedir. Yapılan bir çok çalışmada (Yaşar, Gültekin, Türkkın, Yıldız ve Girmen, 2005; Erdal, 2007; Birgin, 2006; Algan, 2008; Anıl ve Acar, 2008; Çalık, 2007) öğretmenlerin alternatif ölçme yöntemleri hakkında yeterli bilgiye ve bunları kullanmada yeterli deneyime sahip olmadıkları, bu konuda eğitim almaya ihtiyaçları oldukları ortaya konulmuştur. Aynı zamanda öğretmenler, geleneksel ölçme araçlarını kullanmayı, alternatif ölçme yöntemleri kullanmaya tercih etmekte ve daha yoğun olarak kullanılmaktadırlar (Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş, 2010; Güven ve Eskitürk, 2007; Birgin ve Gürbüz, 2008; Gelbal ve Kelecioğlu, 2007; Alaz ve Yazar, 2009). Öğretmenlerin ölçme değerlendirme yapmada karşılaşmış oldukları sorunların başında da sınıfların kalabalık olması, zamanın yetersiz olması ve maliyet gelmektedir (Gelbal ve Kelecioğlu, 2007; Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş, 2010; Anıl ve Acar, 2007).

Ölçme işlemi sonucunda elde edilen ölçüm sonuçlarının sahip olması gereken iki temel özellik geçerlik ve güvenirliliktir. Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde öğretim programlarında önerilen ölçme araçlarının ölçüm sonuçlarının geçerliliğine ve güvenirliliğine ilişkin yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ölçüm sonuçlarının geçerliliğinin ve güvenirliliğinin öğrenciler ve öğretim programları hakkında karar

vermede önemli bir yere sahip olduğu düşünülürken ölçme araçlarının ölçüm sonuçlarının geçerliği ve güvenilirliğinin ortaya konulması gerekmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim sosyal bilgiler (4. ve 5. sınıflar) programında önerilen ölçme araçlarından tutum ölçeği ve öz değerlendirme ölçeklerinin geçerliğine ve güvenilirliğine ilişkin bilgiler elde etmektir. Bu çalışma ile programda önerilen ölçme araçlarını oluşturan maddelerin geçerliğine ve güvenilirliğine ilişkin bilgiler elde edilecek ve böylece öğretim programına ilişkin ve öğretmenlere yönelik çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

Problem Cümlesi

İlköğretim 4-5. sınıflar sosyal bilgiler öğretim programında önerilen tutum ölçeği ve öz değerlendirme ölçeğinin ölçüm sonuçlarının geçerlik ve güvenilirliği nasıldır?

Alt Problemler

1. Sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinin ölçüm sonuçlarının geçerlik ve güvenilirliği nasıldır?
2. Öz değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği nasıldır?

Sınırlılıklar

1. Araştırmaya konu olan ölçme araçları “sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği” ve “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesi için önerilen “öz değerlendirme ölçeği” ile sınırlıdır.
2. Tutum ölçeğine ilişkin veriler 204 ilköğretim 5. sınıf öğrencisinden elde edilen veriler ile, öz değerlendirme ölçeğine ilişkin veriler 140 ilköğretim 4. sınıf öğrencisinden elde edilen veriler ile sınırlıdır

Yöntem

Bu bölümde araştırma modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Bu çalışma betimsel bir çalışmadır. Betimsel çalışmalarda olayların, objelerin ve varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların “ne” olduğu betimlenmeye, açıklanmaya çalışılır (Kaptan, 1998:59). Bu çalışmada da ilköğretim sosyal bilgiler programında öğretmenlere kullanılmak üzere önerilen ölçme araçlarından tutum

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (4. - 5. Sınıflar) Önerilen Tutum ve Öz Değerlendirme Ölçme Araçlarının Geçerliliği ve Güvenirliği Üzerine Bir Çalışma

ölçeğinin ve öz değerlendirme ölçeğinin geçerliliğine ve güvenirliğine ilişkin ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri üzerinden elde edilen veriler olduğu gibi sunulmuştur.

Çalışma Grubu

Bu çalışmanın verileri tutum ölçeği ve öz değerlendirme ölçeği için farklı çalışma gruplarından elde edilmiştir.

Tutum ölçeğinin geçerliliğine ve güvenirliğine ilişkin veriler Zonguldak ili Ereğli ilçesi'nde bulunan Kepez İzmirlioğlu İÖÖ, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel İÖÖ ve Sinitli İÖÖ'da okuyan toplam 204 öğrenciden elde edilmiştir. 4. sınıf öğrencileri sosyal bilgiler dersi ile ilk defa karşılaştıkları için derse karşı tutumlarının tam oluşmaması endişesi ile çalışmaya dahil edilmemişlerdir.

Öz değerlendirme ölçeğinin geçerliliğine ve güvenirliğine ilişkin veriler Zonguldak ili Ereğli ilçesi'nde bulunan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel İÖÖ ve Sinitli İÖÖ okuyan toplam 140 ilköğretim 4. sınıf öğrencisinden elde edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın veri toplama araçlarını tutum ölçeği ve öz değerlendirme ölçeği oluşturmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği

Tutum ölçeği, sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik duygu ve düşüncelerini ölçmek amacıyla önerilmiştir (MEB, 2005:110). Ölçek, toplam 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte toplam 4 seçenek bulunmaktadır. Bunlar, hiç katılmıyorum (1), katılmıyorum(2), katılıyorum(3), tamamen katılıyorum(4) şeklindedir. Ölçek EK 1'de yer almaktadır.

Öz Değerlendirme Ölçeği

Bu ölçek, sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi "Herkesin Bir Kimliği Var" ünitesinde yapılan etkinliklerden sonra kendilerini değerlendirmek amacıyla önerilmiştir (MEB, 2005:105). Ölçek, toplam 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte toplam 3 seçenek bulunmaktadır. Bunlar, bunu hiç yapamıyorum (1), bunu kısmen yapabiliyorum(2), bunu çok iyi yapabiliyorum(3) şeklindedir. Ölçek EK 2'de yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Ölçme araçlarının yapı geçerliliğine ilişkin veriler "temel bileşenler faktör analizi" ile elde edilmiştir. Ölçeklerin iç geçerliliğine ilişkin olarak "düzeltilmiş madde toplam korelasyonu"na bakılmıştır.

Ölçme araçlarının güvenilirliğine ilişkin olarak Cronbach α -iç tutarlık katsayısına bakılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde ölçme araçlarının uygulama sonuçlarının geçerliğine ve güvenilirliğine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeğinin ölçüm sonuçlarının geçerlik ve güvenilirliği nasıldır?” şeklindedir.

Bu alt probleme ilişkin veriler elde edilirken geçerliği için “temel bileşenler faktör analizi” yapılmıştır. Ölçek maddelerinin geçerliği için “düzeltilmiş madde toplam korelasyonu”na bakılmıştır. Ölçme aracının güvenilirliği için Cronbach α -iç tutarlık katsayısına bakılmıştır.

Verilerin temel bileşenler faktör analizi için uygunluğu Kaiser- Meyer- Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile incelenebilir. KMO'nun .60'tan yüksek, Barlett testinin anlamlı çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Büyükoztürk, 2003:120). Ölçeğin geçerlik çalışmalarında ilk aşama olarak ölçme aracının uygulanması sonucu elde edilen verilerin örneklem grubuna uygunluğuna bakılmıştır. Ölçeğin KMO değeri 0.72, Bartlett testi değeri 460.641 olup istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bundan hareketle verilerin faktör analizine uygun olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Ölçeğin faktör öz değeri alt sınırı 1.00 olarak kabul edilmiştir. Aşağıdaki tabloda ölçeğin faktör yapısına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1: *Tutum ölçeğinin faktör yapısına ilişkin bilgiler*

Faktör	Öz Değer	Açıklanan Varyans
1.	3.11	28.299
2.	1.74	15.829
3.	1.19	10.884
Toplam		55.012

Yukarıdaki tabloya göre ölçeğin 3 faktörlü bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Çünkü faktör analizi sonucunda maddelerin öz değeri 1.00'den yüksek 3 faktörde toplandığı gözlenmiştir. 3 faktör toplam varyansın % 55.012'sini açıklamaktadır. Bu oranın 3 faktörlü bir ölçek için yeterli olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (4. - 5. Sınıflar) Önerilen Tutum ve Öz Değerlendirme Ölçme Araçlarının Geçerliliği ve Güvenirliği Üzerine Bir Çalışma

Aşağıda faktör analizi sonucunda hangi maddenin hangi faktöre yüklendiğine, her bir maddenin faktör yüküne, düzeltilmiş madde-toplam korelasyonuna ve her bir faktörün güvenirliliğine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 2: Tutum ölçeğinin oluşturan maddelerin faktör yükleri, düzeltilmiş madde – toplam korelasyonları ve güvenirlilik katsayıları

Maddeler	1. Faktör (Olumsuz Tutum)	2. Faktör (Olumlu Tutum)	3. Faktör (Yaşama Yakınlık)	Düzeltilmiş Madde- Toplam Korelasyonu
6	0.79			0.61
8	0.54			0.39
10	0.77			0.57
12	0.67			0.49
14	0.63			0.40
7		0.68		0.44
9		0.62		0.46
11		0.68		0.42
13		0.70		0.39
19			0.84	0.47
21			0.82	0.47
Güvenirlilik	0.73	0.65	0.63	

Ölçeğin 1. faktörü “olumsuz tutum” olarak adlandırılabilir. Bu faktörde yer alan maddelerin faktör yüklerinin 0.54 ile 0.79 arasında değiştiği, düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının 0.39 ile 0.61 arasında değiştiği gözlenmektedir. Olumsuz tutum faktörünün güvenirlilik katsayısı 0.73’tür. Buna göre 1. faktörün iç geçerliliğinin ve güvenirliliğinin yeterli olduğu söylenebilir.

Ölçeğin 2. faktörü “olumlu tutum” faktörü olarak adlandırılabilir. Bu faktörde yer alan maddelerin faktör yüklerinin 0.62 ile 0.70 arasında değiştiği, düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarının 0.39 ile 0.49 arasında değiştiği gözlenmektedir. Olumlu tutum faktörünün güvenirlilik katsayısı 0.65’tir. Buna göre 2. faktörün iç geçerliliğinin ve madde sayısı az olduğu için güvenirliliğinin yeterli olduğu söylenebilir.

Ölçeğin 3. faktörü “yaşama yakınlık” faktörü olarak adlandırılabilir. Bu faktörde yer alan maddelerin faktör yükleri 0.82 ve 0.84 olup, düzeltilmiş madde- toplam korelasyonlarının 0.47’dir. Yaşama yakınlık faktörünün güvenirlilik katsayısı 0.63’tür. Buna göre 3. faktörün iç geçerliliğinin ve madde sayısı az olduğu için güvenirliliğinin yeterli olduğu söylenebilir.

Ölçeğin tamamının Cronbach α -iç tutarlık katsayısı 0.73 olarak bulunmuştur. Bu değer de kabul edilebilir bir değerdir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “öz değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği nasıldır?” şeklindedir.

Bu alt probleme ilişkin veriler elde edilirken geçerliği için “temel bileşenler faktör analizi” yapılmıştır. Ölçek maddelerinin geçerliği için “düzeltilmiş madde toplam korelasyonu”na, ölçme aracının güvenilirliği için Cronbach α -iç tutarlık katsayısına bakılmıştır.

Verilerin temel bileşenler faktör analizi için uygunluğu Kaiser- Meyer- Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile incelenebilir. KMO'nun .60'dan yüksek, Barlett testinin anlamlı çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Büyüköztürk, 2003, s.120). Ölçeğin geçerlik çalışmalarında ilk aşama olarak ölçme aracının uygulanması sonucu elde edilen verilerin örneklem grubuna uygunluğuna bakılmıştır. Ölçeğin KMO değeri 0.76, Bartlett testi değeri 126.430 olup istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bundan hareketle verilerin faktör analizine uygun olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Ölçeğin faktör öz değeri alt sınırı 1.00 olarak kabul edilmiştir. Ölçeğin 1. Faktörünün öz değeri 2.45 olup diğerleri 1.00'in altında bir öz değere sahiptir. Buna göre öz değeri 1.00'in üzerinde yalnızca 1 faktör bulunduğu için ölçeğin tek faktörlü bir ölçek olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle ölçek homojen bir yapıya sahiptir. Tek faktör toplam varyansın %40.9'unu açıklamaktadır. Bu değer tek faktörlü bir ölçme aracı için oldukça iyi olduğu söylenebilir.

Ölçek maddelerinin faktör yükleri ve düzeltilmiş madde toplam korelasyonları şu şekildedir;

Tablo 3: *Öz değerlendirme ölçeği maddelerinin faktör yükleri düzeltilmiş madde toplam korelasyonları, güvenilirlik katsayıları*

Maddeler	Faktör Yükleri	Düzeltilmiş Madde- Toplam Korelasyonu
1	0.67	0.47
2	0.56	0.36
3	0.61	0.41
5	0.69	0.48
6	0.66	0.45
7	0.63	0.44
Güvenirlik	0.70	

Yukarıdaki tabloya bakılarak ölçeğin 6 maddeden oluştuğu, bu maddelerin 1. Faktörde yüksek faktör yüküne sahip olmalarından dolayı tek faktörlü olduğu ve ölçek

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (4. - 5. Sınıflar) Önerilen Tutum ve Öz Değerlendirme Ölçme Araçlarının Geçerliliği ve Güvenirliği Üzerine Bir Çalışma

maddelerinin düzeltilmiş madde- toplam korelasyonlarının yüksek olmasından hareketle ölçeğin iç geçerliliğe sahip olduğu söylenebilir. Ölçeğin Cronbach α -iç tutarlık katsayısı 0.70'tir. Bu değer yüksek olmasa da 6 maddelik bir ölçek için yeterli olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma ile ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenleri için önerilen ölçme araçlarından sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği ve "Herkesin Bir Kimliği Var" ünitesi için önerilen öz değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlilik sonuçlarına ilişkin bilgi elde edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonunda 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik olarak tutum düzeylerinin belirlemek amacıyla önerilen ölçeğin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu gözlenmiştir. Bu faktörler araştırmacı tarafından maddelerin ortak özelliklerine bakarak olumsuz tutum, olumlu tutum ve yaşama yakınlık olarak nitelenmiştir. Her bir faktörde yer alan maddelerin düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarına bakılarak ölçeği oluşturan faktörlerin iç geçerliliğinin olduğu söylenebilir. Güvenirlilik olarak da en az güvenirlilik düzeyine sahip faktör yaşama yakınlık faktörüdür. Bunun sebebi olarak bu faktörün iki maddeden oluşması tahmin edilmektedir.

Program geliştirme çalışmalarında programın süreklilik kazanmasında yapılacak en önemli iş öğretim programlarında, bilimsel çalışmaların sonuçlarına göre olumlu değişikliklerin yapılmasıdır. Bu yüzden sosyal bilgiler öğretim programında bu çalışmanın sonuçları göz önünde bulundurularak ilgili kısım yeniden düzenlenebilir. Ayrıca programda ölçeğin geçerliliğine ve güvenirliliğine ilişkin bilgilere yer verilerek öğretmenlerin ölçeğin en son halini kullanmaları önerilebilir. Bu bağlamda tutum ölçeğini uygulayacak öğretmenler ölçeğin bu faktör yapısını göz önünde bulundurularak kullanılmalıdır.

Tutum ölçeği üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu için ölçekten her üç faktöre girmeyen maddelerden olan 1., 2., 3., 4., 5., 15., 16., 18., 20. maddeler çıkarılabilir. Böylece öğrenciler hakkında geçerliliği ve güvenirliliği yüksek daha sağlıklı kararlar verilebilir.

Öğretim programlarında yer alan ölçme araçları öğretmenlere kullanmaları tavsiye edilen ölçme araçlarıdır. Öğretim programlarının esneklik özelliği çerçevesinde öğretmenler duruma göre daha işlevsel, geçerli ve güvenilir ölçümler yapabilen ve kullanışlı ölçme araçlarını kullanabilirler. Bu nedenler öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını daha güvenilir bir şekilde ölçen tutum ölçeklerini de tercih edebilirler. Örneğin, Devenci (2002), Yurdakul (2004), Özkal (2000), Şahin, Çakır ve Şahin (2000) tarafından geliştirilmiş olan tutum ölçekleri de

öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarını ölçmede kullanılabilir. Deveci (2002) tarafından geliştirilen ölçek 31 maddeden oluşup 6 faktörlü bir yapıya sahiptir. Ölçeğin tamamının güvenirlik katsayısı 0.86 olarak; Yurdakul (2004) tarafından geliştirilen ölçek 26 maddeden oluşup ölçeğin güvenirliği 0.92 olarak; Şahin, Çakır ve Şahin (2000) tarafından geliştirilen ölçek 27 maddeden oluşup güvenirliği 0.94 olarak; Özkal (2000) tarafından geliştirilen ölçek 4 faktörden oluşup, hoşlanma faktörünün güvenirliği 0.83, katılma faktörünün güvenirliği 0.73, duygu faktörünün güvenirliği 0.76, çalışmayı sürdürme ve isteklilik faktörünün güvenirliği 0.78 olarak hesaplanmıştır. Bu ölçeklerle karşılaştırıldığında İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim programında önerilen tutum ölçeğinin bahsi geçen ölçeklerden güvenirliği daha düşük ölçümler yaptığı şeklinde yorumlanabilir.

“Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesi için önerilen öz değerlendirme ölçeğinin ise tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu gözlenmiştir. Buna göre ölçek homojen bir yapıya sahiptir. Yalnız 4. madde düşük faktör yüküne sahip olduğu için ve ölçeği oluşturan diğer maddelerle düşük korelasyon gösterdiği için ölçekten çıkarılmış ve böylece ölçeğin geçerlik ve güvenirlik düzeyi artırılmıştır. Yine öğretim programları düzenlenirken ölçeğin 4. maddesi çıkarılarak ilgili bölüm yeniden düzenlenebilir.

Öz değerlendirme ölçeğinin güvenirliği 0.70 bulunmuştur. Bu değer kabul edilebilir bir değer olmasına rağmen çok da yüksek bir değer değildir. Bu durum ölçeğin öğrencilerin düzeylerine uygun olmamasından kaynaklanabilir. Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş (2010) tarafından yapılan çalışmada öğretmenler öğrencilerin öz değerlendirme formunu isteksiz bir şekilde doldurdukları ve bu formların öğrencilerin düzeylerine uygun olmadığını belirtmişlerdir. Bu durum ölçeğin güvenirliğinin iyi düzeyde çıkmasına engel olabilir. Ölçekte yer alan maddelerin öğrencilerin düzeyine uygun olmaması maddelerin anlaşılabilirliğinin önüne geçmekte ve böylece öğrencilerin kendilerine ilişkin değerlendirmelerinin de sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Bu yüzden ölçme araçları kullanılmadan önce öğrencilerin düzeyine uygunluğuna ilişkin olarak eğitim psikologlarının görüşlerine başvurulmalıdır.

Sınıfların kalabalık olması (Gelbal ve Kelecioğlu, 2007; Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş, 2010; Anıl ve Acar, 2007; Alaz ve Yazar, 2009), öğretmenlerin alternatif ölçme araçları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmamaları (Anıl ve Acar, 2007) da güvenilir ölçümler yapılmasına engel teşkil edebilir. Bu yüzden öğretmenlerin öz değerlendirme ölçeğini hazırlama, kullanma ve yorumlama konusunda bilgi ve kullanım düzeyinin artırılması, ölçme işlemi için uygun ortamların oluşturulması daha güvenilir sonuçlar verilmesini sağlayabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (4. - 5. Sınıflar) Önerilen Tutum ve Öz Değerlendirme Ölçme Araçlarının Geçerliliği ve Güvenirliği Üzerine Bir Çalışma

Bu çalışma yalnızca tutum ölçeği ve “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesi için önerilen öz değerlendirme ölçeği için geçerlidir. Bu tür geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları diğer ölçme araçları için de yapılmalıdır.

Kaynakça

- Alaz, A. Ve Yarar, S. (2009). “Ölçme Değerlendirme Sürecinde Sınıf Öğretmenlerinin Tercihleri ve Sebepleri”. *1. Uluslar arası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*. Bildiri No: 133, Tarih: 1-3 Mayıs 2009.
- Algan, S. (2008). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Ölçme ve Değerlendirme Ögesinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Anderson, S. (1998). “Why Talk About Different Ways to Grade? The Shift from Traditional Assesment to Alternative Assesment”. *New Directions for Teaching and Learning*, 74, 5-16.
- Andrade, H. (2007). “Self- Assessment Through Rubrics”. *Educational Leadership*, December 2007/Januarv 2008,
- Anıl, D. ve Acar, M. (2008). “Sınıf Öğretmenlerinin Ölçme Değerlendirme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt V, Sayı II, 44-61.
- Birgin, O. (2006). “İlköğretimde Portfolyo Değerlendirme Yönteminin Uygulanması Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *1. Ulusal Matematik Eğitimi Öğrenci Sempozyumu*, Bildiri Özetleri Kitabı (s.39). İzmir.
- Birgin, O. ve Gürbüz, R. (2008). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Ölçme ve Değerlendirme Konusundaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 20, 163-179.
- Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çalık, S. (2007). “Sınıf Öğretmenlerinin Yenilenen İlköğretim Programlarının Ölçme ve Değerlendirme Süreci Hakkındaki Düşünceleri Üzerine Bir Araştırma”. *16. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Tokat.
- Çelikkaya, T., Karakuş, U., Demirbaş, Ç., (2010). “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ölçme Değerlendirme Araçlarının Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar”. *Ahi Evran Üniversitesi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1: 57-76.
- Demirel, Ö. (2007). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı*, (Geliştirilmiş 11. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Deveci, H. (2002). *Sosyal Bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Dersle İlişkin Tutumlarına, Akademik Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi*. Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erdal, H. (2007). *2005 İlköğretim Matematik Programı Ölçme Değerlendirme Kısımının İncelenmesi (Afyonkarahisar İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gelbal, S. ve Kelecioğlu, H. (2007). "Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri Hakkındaki Yeterlik Algıları ve Karşılaştıkları Sorunlar". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 33: 135-145.

Güven, B., ve Eskitürk, M. (2007). "Sınıf Öğretmenlerinin Ölçme ve Değerlendirmede Kullandıkları Yöntem ve Teknikleri". XVI. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı (504-509). Cilt:3, Detay Yayıncılık, Ankara.

Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, (Geliştirilmiş 11. Baskı), Ankara.

MEB, (2005). *İlköğretim Sosyal Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4.-5. Sınıflar)*, Ankara.

Michaelis J. ve Garcia, J. (1996). *Social Studies for Children A Guide to Basic Instruction*, (Eleventh Edition), Allyn and Bacon.

Özçelik, D. A. (1998). *Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: ÖSYM Yayınları.

Özgüven, İ. E. (1999). *Psikolojik Testler*, Ankara: Pdrem Yayınları.

Özkal, N. (2000). *İşbirlikli Sosyal Bilgilere İlişkin Benlik Kavramı, Tutumlar ve Akademik Başarı Üzerindeki Etkileri*. Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, T., Çakır, Ö.S., Şahin, B. (2000). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerine Karşı Tutumları, Akademik Benlik Kavramları ve Bilişsel Öğrenme Düzeyleri. MEB EARGED Projesi.

Tezbaşaran, A. (1996). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Yaşar, Ş., Gültekin, M., Türkan, B., Yıldız, N. ve Girmen, P. (2005). "Yeni İlköğretim Programlarının Uygulanmasına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Hazırbulunuşluk Düzeylerinin ve Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi (Eskişehir İli Örneği)". *Eğitimde Yansımalar: VIII. Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu*, Bildiri Kitabı, Erciyes Üniversitesi, Sim Matbaası, Ankara.

Yurdakul, B. (2004). *Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımının Öğrenenlerin Problem Çözme Becerilerine, Bilişötesi Farkındalık ve Derse Yönelik Tutum Düzeylerine Etkisi ile Öğrenme Sürecine Katkısı*. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (4. - 5. Sınıflar) Önerilen Tutum ve Öz Değerlendirme Ölçme Araçlarının Geçerliliği ve Güvenirliği Üzerine Bir Çalışma

EK 1. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Sosyal Bilgiler benim için ilgi çekicidir.				
2. Sosyal Bilgiler dersine girerken büyük sıkıntı duyarım.				
3. Sosyal Bilgiler konularını severim				
4. Arkadaşlarımla Sosyal Bilgiler konularını tartışmaktan zevk alırım.				
5. Sosyal Bilgiler bütün dersler içinde en korktuğum derstir.				
6. Sosyal Bilgiler dersi benim için gereksizdir.				
7. Boş zamanlarımda Sosyal Bilgiler dersi çalışırım.				
8. Sosyal Bilgiler dersi sınavından çekinirim.				
9. Boş zamanlarımda Sosyal Bilgiler konularını okumaktan zevk alırım.				
10. Sosyal Bilgiler dersinde zaman geçmek bilmez.				
11. Yıllarca Sosyal Bilgiler dersi okusam bıkmam.				
12. Sosyal Bilgiler dersi beni huzursuz eder.				
13. Diğer derslere göre Sosyal Bilgileri daha çok severek çalışırım.				
14. Sosyal Bilgiler dersi beni korkutur.				
15. Çalışma zamanımın çoğunu Sosyal Bilgiler dersine ayırmak isterim.				
16. Sosyal Bilgiler dersinin konuları aklımı karıştırır.				
17. Sosyal bilgiler dersinin konuları ilgi çekicidir.				
18. Sosyal Bilgiler dersinin gelmesini dört gözle beklerim.				
19. Sosyal Bilgiler dersinin yaşantımda önemli yararlar sağlayacağına inanırım.				
20. Sosyal Bilgiler dersi çalışırken canım sıkılır.				
21. Sosyal Bilgiler öğrenmek hayatımı renklendirir.				

EK 2. ÖZ DEĞERLENDİRME

"Herkesin Bir Kimliği Var" ünitesinin sonunda neleri, ne kadar öğrendiğinizi anlamak için kendinizi değerlendirebilirsiniz. Bunu yapabilmek için aşağıdaki soruları cevaplamalısınız. Sorularda size uygun olan şıklardan birini işaretleyiniz(X):

"Bunu çok iyi yapabiliyorum" için 😊,

"Bunu kısmen yapabiliyorum" için 😐,

"Bunu yapamıyorum" için ☹️

		😊	😐	☹️
1.	Fiziksel özelliklerimi tarif edebilirim.			
2.	Bir olay yaşadığımda duygularımı ifade edebilirim.			
3.	Bir olay veya durum karşısında duygu ve düşüncelerimi ayırt edebilirim.			
4.	Arkadaşlarıma fiziksel farklılıklarından dolayı farklı davranmam.			
5.	Sınıf içinde konuşmak istediğimde izin isterim.			
6.	Benimle aynı düşüncede olmasa bile arkadaşımı dinlerim.			
7.	Bir tartışma sırasında arkadaşımın sözünü kesmem.			